

(287-308), nakon razrađenog uvodnog dijela u kojem se piše o smještaju splitske luke, o političkim, društvenim i gospodarskim prilikama promatranog vremena, redom opisuje djelatnost ribara, mornara, kalafata, drvodjelaca i kovača, dovršavajući s popisom 44 broda izgrađena između 1800. i 1849. godine. Stanko Piplović potpisuje rad *Pomorske ustanove u Splitu u 19. stoljeću* (309-331), u kojem opisuje lučku kapetaniju i njeno osoblje, lazaret i tehničku sekciju, s dodatnim osvrtom o radovima na luci (izgradnja pristaništa, svjetionika, uređenje lučkog prostora, dizanje gata i sl.). Hania Mladino Mika u prilogu *Radovi na uređenju splitske rive u drugoj polovici 19. stoljeća* (333-362) koristi arhivsku građu koju je izdala Središnja pomorska vlast u Trstu. Mateo Bratanić i Sanda Uglešić napisali su rad *Brodarsko-obrazovni čimbenici stanja splitskog pomorstva u drugoj polovici 19. stoljeća* (363-390) u kojem proučavaju međusobnu ovisnost stupnja obrazovanja pomoraca s privredno-trgovačkim razvojem Splita. Popratne tematske tabele nadopunjavaju argumentaciju. *Sličnosti i razlike splitske i starogradske luke na Hvaru krajem 19. i početkom 20. stoljeća* je naslov članka Mladenka Domazeta (391-398), prema kojemu važnost splitske luke ekonomski raste dok je Stari Grad u stalnom opadanju. Marijan Čipčić je napisao rad *Društveni život u splitskoj luci u drugoj polovici 19. stoljeća* (399-414). Obradeni su široki aspekta odvijanja svakodnevice u splitskoj luci: prvo poglavlje ustanovljava kako se razvijaju komunalne infrastrukture, da bi se sljedeći dijelovi pozabavili kulturno zabavnim aktivnostima u gradu, poput rada narodne čitaonice, žive reklame pred kinom *Phono Kinematograph Edison*, slavljenja sv. Dujma u svibnju, karnevala, društvenih okupljanja u kavanama, puljiških trabakula, kupališta, izvanrednih političkih događanja (posjeti cara Franja Josipa I.), obnove vodovoda i, naposljetku, sprovednih povorki. Gordana Tudor piše članak *Parobrodarski turizam u Splitu do prvog svjetskog rata* (415-433) i oživljava početke pomorskog turizma u svrhu zabave na Jadranu, s prvim zabilježenim dolaskom čeških turista u Split 1897. i radom europskog turističkog parobroda Split. Uočava se da su Splitskani tog vremena bili loši gostoprимci koji napadaju turiste i ostavljaju loš dojam strancima, očekujući od njih da samo ostavljaju svoje novce, pa bismo mogli komentirati kako je svaka sličnost s 21. stoljećem slučajna... Posljednji je rad *Crkva sv. Jeleni na splitskoj rivi* Arsena Duplančića (435-473), koji obavještava o izgradnji crkve, posvećene jednoj od zaštitnici pomoraca, sv. Jeleni, uz južni dio Dioklecijanove palače 1709. godine. Priložene su fotografije i nacrti vezani uz položaj i izgled građevine.

Sabine Florence Fabijanec

Da život imaju. Zbornik u povodu 70. rođendana kardinala Josipa Bozanića, metropolita i nadbiskupa zagrebačkog i velikog kancelara Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ur. Mario Cifrak – Ružica Razum – Nenad Malović – Anto Barišić, Kršćanska sadašnjost – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2019., 818 str.

Kršćanska sadašnjost je zajedno s Katoličkim bogoslovnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu objavila zbornik radova povodom sedamdesetog rođendana Josipa kard. Bozanića, nadbiskupa zagrebačkog i metropolita te velikog kancelara prije spomenutog Fakulteta. Sadržaj je raspoređen u više opsežnih tematskih cjelina: *Pastir* (29-138), *Pastoral i odgoj* (139-292),

Filozofija i teologija (293-567) te *Povijest* (569-811). Prvoj tematskoj cjelini prethodi *Predgovor* dekana Fakulteta Marija Cifraka (22-23) i *Popis autora* (24-25), a tematsku cjelinu *Povijest* slijedi *Pogovor* urednika Damira Borasa (814-816).

Valter Župan otvara zbornik svojim radom *Mons. Josip Bozanić – krčki biskup, zagrebački nadbiskup, kardinal* (29-41) u kojemu donosi Kardinalovu biskupsku biografiju od biskupskog imenovanja 1989. do popisa njegovih službi pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji. Glavni naglasci u biografiji su ujedno i podnaslovi rada: Josip Bozanić – krčki biskup, Mons. Bozanić imenovan zagrebačkim nadbiskupom, Nacionalni susret hrvatskih katoličkih obitelji, Papini posjeti Hrvatskoj, Mons. Bozanić imenovan kardinalom Svete Rimske Crkve, Nadbiskup kardinal Josip Bozanić – izvanredni papin izaslanik i Službe pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji.

Zanimljivu etapu Kardinalovog biskupskog služenja prikazuje Emil Svačić svojim radom *Mons. Josip Bozanić – apostolski administrator Riječko-senjske nadbiskupije* (43-59). Autor ističe ozbiljnost tadašnje situacije (mons. dr. Anton Tamarut je pretrpio težak srčani udar) te ukazuje čitatelju na glavne odrednice polugodišnjeg služenja tadašnjeg biskupa krčkog kao apostolskog administratora Riječko-senjske nadbiskupije. Pritom su navedeni prijepisi i prijevodi dekretâ imenovanja i razrješenja te je pojašnjena služba apostolskog administratora *sede plena et donec aliter provideatur*.

Josip Mrzljak svojim prilogom *Nadbiskupijska i domovinska proslava kardinalata u Zagrebu* (61-63) predstavlja čitateljstvu svoj pozdravni govor prilikom povratka iz Rima tada novokreiranog kardinala Josipa Bozanića.

Kardinalov bogat doprinos partikularnom pravu predstavlja Slavko Zec u radu naslovljenom *Kardinal Josip Bozanić – doprinos sinodalnosti partikularne Crkve i krajevnom pravu* (65-88). Obradeni pravni tekstovi u radu odnose se na tijela Krčke biskupije (Svećeničko vijeće, biskupijski Caritas, župni Caritasi, biskupijsko pastoralno vijeće i Krčki stolni kaptol) i na tijela Zagrebačke nadbiskupije (biskupijsko pastoralno vijeće, prezbitersko vijeće, zbor savjetnika, biskupijsko ekonomsko vijeće, Nadbiskupski duhovni stol i Caritas Zagrebačke nadbiskupije).

Doprinos kardinala Josipa Bozanića promicanju vjeronauka u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu (89-107) naslov je rada (u uvodu nazvanog "kratkim osvrtom") Blaženke s. Valentine Mandarić kojim promišlja povezanost Kardinala s katoličkim vjeronaukom u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu počevši od njegovog članstva u Povjerenstvu HBK za odnose s državom do njegovoj udjela u velikoj studiji Vijeća biskupskih konferencija Europe (CCEE) *Vjeronauk – resurs za Europu*. Završetak rada predstavlja izabrana Kardinalova bibliografija "o školi, odgoju i obrazovanju te vjeronauku u školi".

Denis Barić (Tajnik Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije) pobliže upoznaje zainteresiranu javnost sa specifičnostima koje se odnose na Kardinalovu ulogu sazivatelja, predsjedatelja i zakonodavca u događaju biskupijske sinode. Rad je prikladno naslovljen *Mjesto i uloga nadbiskupa zagrebačkog na Drugoj sinodi Zagrebačke nadbiskupije* (109-135). Autor je u radu kronološki pratio Kardinalovu ulogu i djelovanje u različitim etapama hoda sinode: najava, pretpripremno razdoblje, pripremno razdoblje, nadbiskupijsko savjetovanje, izrada Radnog dokumenta, neposredna priprema i odvijanje.

Druga tematska cjelina *Pastoral i odgoj* započinje radom Josipa Šimunovića i Darija Prskala *Nadbiskupijski pastoralni institut u Zagrebu – zadaće i perspektive* (139-177). Rad u četiri dijela promišlja: osnivanje i misiju Instituta, formaciju zaređenih i nezaređenih crkvenih službenika i suradnika, vjerničku formaciju obitelji i ulogu Instituta u dijalogu Crkve sa suvremenim svijetom. Završetak svakog dijela predstavlja perspektiva za daljnji razvoj i unaprjeđenje djelovanja Instituta.

Sudska vlast dijecezanskog biskupa koja se vrši po međubiskupijskim sudovima predmet je rada Josipa Šalkovića i Elizabete Mikulić naslovljenog *Osnivanje međubiskupijskih sudova* (179-207). Polazeći od uvodnih kanonskopiranih opaski, autori tumače međubiskupijske sudove prema trenutno važećem crkvenom pravu, potom novine koje su unijeli motupropriji rimskog prvosvećenika iz 2015. godine s obzirom na međubiskupijske ženidbene sudove da bi u trećem dijelu obradili međubiskupijske sudove u Zagrebu. "Umjesto zaključka" ponuđeno je nekoliko napomena, od kojih izdvajamo jedan od ciljeva koji mogu ostvariti međubiskupijski sudovi: "očitovati njezinu [tj. Crkve, op.a.] blizinu vjernicima".

Visoka učilišta religijskih znanosti (209-249) naslov je rada Josipa Šalkovića u kojemu donosi kanonske odredbe vezane uz život visokih učilišta religijskih znanosti, počevši od Zakonika kanonskog prava iz 1917., dokumenata Drugog vatikanskog koncila i komentara kanona 821 Zakonika latinske Crkve. Kao primjer u hrvatskim okolnostima uzet je Katehetski institut Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Institutov život od njegovih začetaka krajem pedesetih godina prošlog stoljeća do najnovijih izmjena koje su nastupile 2018.

Đuro Zalar u svojem radu *Povijest nastanka Hrvatskog Caritasa povodom 25. obljetnice osnutka* (251-275) eksplicira povijesne, političke, gospodarske i duhovne odrednice koje su pogodovala, uvjetovale i odredile vrijeme osnutka Hrvatskog Caritasa 1993. godine. Autor izdvaja dvije velike etape koje prethode osnutku: postkoncilsko doba (1965. – 1989.) te Caritas Biskupske konferencije Jugoslavije (1989. – 1992.). Naglasak je stavljen na prostor Zagrebačke nadbiskupije, premda je dana i šira slika djelovanja Crkve na čitavom prostoru SFRJ.

Sveta Stolica i hrvatska država (277-289) naslov je rada Želimira Puljića koji u njemu predstavlja čitateljima kratku "povijest odnosa između Svete Stolice i hrvatske države i hrvatskoga naroda". Rad započinje pravnim opaskama o osobnosti Katoličke Crkve i Svete Stolice, a nastavlja se prikazom najranijih izvora na temelju kojih se gradi slika o odnosu Svete Stolice i hrvatskih vladara od 9. stoljeća naovamo. Rad nadalje tumači odnos Crkve i gorućih problema "čovjeka i svijeta", a nastavlja se posredničkom (arbitrarnom) ulogom koju Sveta Stolica vrši u uređivanju odnosa Crkve i društva (države, tj. političke zajednice). Predzadnji dio rada posvećen je međunarodnom priznanju Republike Hrvatske i ulozi koju je pritom odigrala diplomacija Svete Stolice. Posljedni dio sintetski povezuje čitav rad i iznosi činjenicu trajne zahvalnosti naroda i države Svetoj Stolici. Ovim radom ujedno završava druga velika cjelina *Pastoral i odgoj*.

Treći veliki dio zbornika naslovljen je *Filozofija i teologija* (293-565), a sadrži ukupno 11 radova. Prvi rad u ovom dijelu zbornika naslovljen je Čudo u filozofiji Béle Weissmehra (293-323), a potpisuje ga Ivan Devčić. Objašnjava Weissmahrove stavove vezane uz filozofsku i teološku eksplikaciju čuda, zaključujući da usprkos današnjoj teološkoj suzdržanosti postoje "učinci koji nadilaze moć prirode" koji su plodovi združenog "djelovanja Boga i stvorenja".

Proročka patnja zbog propadanja osnovnih vrijednosti života i naroda (325-348) naslov je rada Bože Lujica u kojemu autor apostrofira "svokoliku aktualnost" poruke proroka Jeremije "u suvremenim povijesnim kontekstima". Rad započinje povijesno-političkim kontekstualiziranjem proroka Jeremije, da bi se na njih organski nastavilo teološko tumačenje patnje koje je prorok proživljavao "zbog izvrtnosti temeljnih vrijednosti života", potom "pitanje istine" i završno "sudbina Božje riječi u narodu". Posljedni dio rada posvećen je isticanju jedincatosti Jeremijinog poslanja i naslijeđu proroka čije je djelovanje "na najbolji način otvorilo vrata Novomu zavjetu".

Taras Barščevski u svom radu *Il kerygma apostolico – l'annuncio della morte e della risurrezione di Cristo – nella catechesi episcopale* (349-377) osvjetljava povijesni i aktualni aspekt apostolske kerigme očitovane u biskupovom naviještanju vjere kao "prvog katehete". Dokumenti Drugog vatikanskog koncila služe autoru kao polazište za prvi dio rada u kojemu donosi definiciju "kerigme u Učiteljstvu Crkve", a spomenute dokumente obogaćuje novijim papirskim dokumentima u kojima se spominje pojam kerigme. Drugi dio rada donosi biblijske podatke o pojmu kerigme te se ističu imenice i glagoli kojih se različitost kadšto gubi u prijevodima na suvremene žive jezike. Autor naglašava trajnost kerigme, njezine adresate i njezine nositelje, kao i njihovu aktualizaciju u životu Crkve. Treći dio pobliže opisuje biskupovu službu kao kerigmatsku te samog biskupa kao glasnika. Zaključak donosi autorovu opasku da se cijeli rad može učiniti "ponešto apstraktnim, poopćenim" te stoga poseže za istočnom teologijom i uzima biskupsku Kirotoniju (ređenje) kao paradigmu shvaćanja biskupske službe. Zaključuje rad mišlju da je "propovijedanje Kristove kergime" nesvodivo na "usmeno izlaganje zemaljskog života Isusa Krista, njegove smrti i uskrsnuća", već da je ono eminentno vezano uz "dolzak Kraljevstva Božjeg sa svim njegovim posljedicama".

Teologija i umjetnost (379-412) naslov je rada Antona Tamaruta u kojemu autor promišlja odnos kršćanske teologije i umjetnosti. Započinje određivanjem teološkog temelja saveza vjere i umjetnosti, nastavlja tumačenjem srodnosti "u naravi, zadaći i poslanju" koja postoji između umjetnosti i teologije i dolazi do povlaštenih "mjesta susreta teologije i umjetnosti" (Biblija, liturgija, teološka djela i duhovni spisi). Autor zaključuje da su teolozi i umjetnici tjerani naprijed istom željom da jednom neposredno gledaju ono što sada "promatraju 'kao u ogledalu'".

Nedjeljka s. Valerija Kovač u svom radu *O odnosu hijerarhijskih i karizmatskih darova prema dokumentu Iuvenescit Ecclesia* (2016.) (413-436) tumači, na temelju novozavjetne poruke, tekstova učiteljstva i teološke refleksije, načine razlučivanja istinske "crkvenosti novih karizmi". Istaknut je primjer posvećenog života koji donosi *Iuvenescit Ecclesia* upućujući na nj kao na ispravan, paradigmatički način "uređenja odnosa hijerarhijskih i karizmatskih darova". Autorica zaključuje da dokument ipak daje "više prednosti crkvenoj hijerarhiji i njezinoj regulativnoj ulozi", čime se ne zanemaruje njihova realna komplementarnost u okvirima jedne partikularne Crkve.

Suvremene dinamike odnosa Crkve i znanosti (437-460) naslov je rada u kojemu autor Tonči Matulić "promišlja o nekim novim dinamikama odnosa Crkve i znanosti, tj. vjere i razuma". Autor započinje uvodnom opaskom da je Katekizam Katoličke Crkve "ravnodušan prema iskustvu i mentalitetu suvremenog čitatelja", usprkos perspektivama koje je otvorio Drugi vatikanski koncil. Drugi dio rada posvećen je dijakronijskom prikazu odnosa Crkve i znanosti. Odnos je podijeljen u četiri etape: "racionalizam deističkoga kova", "antiklerikalizam", "konkordizam" i "razborito otvaranje dijalogu". Autor zaključuje da je iz posljednjih pontifikata razvidna jasna težnja za komplementarnošću u pristupu te da je "radikalno suprotstavljanje" Crkve i znanosti neprihvatljivo.

Martina s. Ana Begić u svom radu *Kontekstualizacija grijeha danas* (461-482) pred čitatelja stavlja teološki govor o grijehu "u vremenu sekularizacije, globalizacije, liberalizma i hedonizma" polazeći od biblijskog poimanja grijeha, preko antropološkog "osvrta na grijeh", do "poimanja grijeha u kontekstu morala". Autorica pozicionira grijeh "u kontekstu suvremenoga društva" gdje upućuje na činjenicu da je minulo stoljeće dovelo u pitanje sam govor o grijehu. Istaknuta je uloga slobodne volje u prihvaćanju dobra i odbacivanju zla te je sama odluka opisana kao prag "preko kojega osoba treba prijeći i ići prema dobru".

Rad Nikole Vranješa *Pastoral u obnovi – pomaci prema novoj teološko-pastoralnoj paradigmi* (483-500) predstavlja važne elemente "pastoralne obnove u hrvatskom i nama bližem europskom kontekstu". Rad prikazuje stanje župnih zajednica u okviru suvremenih gibanja u Crkvi i u svijetu te pred čitatelja stavlja izazove s kojima se spomenuta zajednica suočava. Autor dalje navodi "elemente nove evangelizacije" da bi ponudio "prevrednovanje modela pastoralnog pristupa suvremenom čovjeku", a evangelizacija međuljudskih odnosa navedena je kao jedna od prioritarnih kategorija.

Nužnost novih evangelizacijsko-katehetskih smjerova (501-527) naslov je rada Milana Šimunića u kojemu autor iznosi poziv na "nužnost" novih smjerova župnog pastora unutar sekularizmom obilježenog svijeta koji vidi potrebu za Bogom tek u "graničnim situacijama". Autor preko govora o nadi dolazi do promišljanja o prenošenju iskustva vjere te naglašava komunikacijski aspekt kateheze koja će biti "i za odrasle". Zajedništvo i bratstvo su temeljni mehanizmi pomoću kojih će, tvrdi autor, živjeti Crkva na Zapadu.

Jerko Valković u radu *Ivan Pavao II. i suvremena kultura medija – ne bojte se novih tehnologija* (529-552) opisuje odnos pape iz naslova spram medija. Uvodno autor iznosi i manje zapažene detalje Kardinalovog djelovanja na području suvremenih sredstava komunikacije i kao krčkog biskupa i kao zagrebačkog nadbiskupa. Raspravljajući o kulturi, komunikaciji, informaciji i upotrebi medija u Crkvi, autor apostrofira Ivana Pavla II. kao papu koji "se veoma dobro koristio medijima" za koje tvrdi da su "novi životni ambijent". Deset godina od njegove smrti jednaka je aktualnost apela: "Ne bojte se novih tehnologija!"

Posljednji rad u dijelu *Filozofija i teologija* potpisuje Stjepan Baloban, a u radu promišlja o utjecaju Ivana Pavla II. na ovdašnje društvo zahvaljujući njegovom kvalitetnom poznavanju života iza Željezne zavjese i slavenskog mentaliteta. Rad je prikladno naslovljen *Utjecaj pape Ivana Pavla II. na hrvatsko društvo* (553-565). Autor opisuje kardinala Franju Kuharića kao važnog aktera u odnosima između Svete Stolice i SFRJ te iznosi neke manje poznate detalje njegove službe, kao i osobnu anegdodu iz susreta s Ivanom Pavlom II.

Posljednji dio zbornika predstavlja cjelina naslovljena *Povijest* (569-811) koja sadrži 10 radova. Prvi rad u nizu je onaj Stjepana Damjanovića *Kako je dragi kamen hrvatskog jezika s Krka dospio u Zagreb* (569-579) koji donosi vrijedne spoznaje o prijenosu Bašćanske ploče (vlasništvu Krčke biskupije) u Zagreb u složenim povijesno-političkim okolnostima. Opisane su bojazni mnogih da se ovaj "dragi kamen" ne bi našao u kojem inozemnom zavodu te nastojanja da ga se sačuva, zadrži u Hrvatskoj. Istaknuto je presudno mjesto biskupa krčkog Josipa Srebrnića u procesu očuvanja Ploče, kao i utjecaj koji su tadašnji novinski napisi izvršili na šire pučanstvo.

Mile Bogović svojim radom naslovljenim *Rafael Levaković i rusifikacija liturgijskih knjiga hrvatskih glagoljaša* (581-597) koristi bogat fond arhivskog gradiva što ga čuva Kongregacija za širenje vjere da bi osvijetlio postupak izdavanja glagoljskih liturgijskih knjiga u Rimu. Rad prikazuje preseljenje glagoljske tiskare u Rijeku iz Graza gdje je bila zaplijenjena kao dio protestantske tiskare ("glagoljičke i ćiriličke"), njezino kasnije preseljenje u Rim te konačno tiskanje misala 1631., kao i nova izdanja koja su tiskana 1688. i 1706. godine. Uočeno je da je rusificirani tekst liturgijskih knjiga naišao na neodobranje domaćeg klera te je to potaknulo napuštanje knjiga tiskanih glagoljicom u liturgijskoj upotrebi.

Provi hrvatski katekizmi Zagrebačke biskupije (599-616) naslov je rada Franje Emanuela Hoška u kojemu je sustavno prikazan bogat razvoj katekizama na hrvatskom govornom području tijekom 17. stoljeća s osobitim osvrtom na prostor Zagrebačke biskupije pod turskom okupa-

cijom (Slavonija), tj. uočavanjem i vrednovanjem uloge koju je odigrao "bosanski franjevac Matija Divković".

Petar Bašić svojim radom *Još jedan hrvatski prijevod misala (MP 251) (617-628)* predstavlja čitatelju dosad nepoznat "rukopisni hrvatski missal" kojeg smješta u kontekst "dosad poznatih hrvatskih prijevoda Rimskog misala" te upozorava da dosad nisu jedinstveno obrađeni, kako liturgijski, tako i jezično. Rad sadrži dva priloga: tekst Očenaša u misalima koji se spominju u radu i slikovne prikaze spomenutih misala.

Krčki biskup Bartolomej Bozanić u krugu hrvatskih biskupa XIX. stoljeća (629-640) naslov je rada kojim Josip Bratulić opisuje djelovanje "crkvenih otaca" koji svojim nastupnim govorima i na narodnom jeziku ukazuju na njegovu važnost kao jednog od "sredstava navješćivanja evanđelja". Rad se pretežito oslanja na biskupsku poslanicu Bartolomeja Bozanića iz 1839. te upućuje na njegovo snažno zalaganje oko afirmacije hrvatskog jezika u školstvu, poglavito pisanjem knjiga i otvaranjem pučkih škola.

Marin Srakić svoj opsežan rad *Đakovačka ili bosanska i srijemska biskupija i njezine granice (641-702)* posvećuje analizi povijesnih granica biskupije iz naslova "nakon oslobođenja Slavonije od Turaka". Spomenuti su problemi oko položaja Valpovštine i Međimurja te je istaknut angažmana biskupa Strossmayera u očuvanju ovih prostora pod hrvatskom crkvenom upravom. Detaljno je prikazano razdoblje od završetka Prvog svjetskog rata do uspostavljanja Đakovačko-osječke nadbiskupije 2008. godine.

Emilio Marin uspoređuje biskupa iz 4. stoljeća i biskupa iz 19. stoljeća na temelju njihovih sličnosti: području uprave, putovanjima, teološkoj umnosti i odnosu s državnima vlastima. Komparacija slijedi shemu: Valens i njegovo vrijeme te Strossmayer i njegovo vrijeme. Rad je naslovljen *Strossmayer i mursijski biskup Valens (703-714)*.

Daniel Patafta prikazuje odnos zagrebačkog nadbiskupa Antuna Bauera prema pokretu stanovitog dijela nižeg klera koji je prosvjedovao zbog ondašnje situacije u Crkvi – koja je i nakon Prvog svjetskog rata zadržala svoj "polufeudalni ustroj". Rad je naslovljen *Nadbiskup dr. Antun Bauer prema reformnom pokretu dijela katoličkog nižeg klera (1919. – 1923.) (715-752)* te u tri opsežna dijela prikazuje prve dvije godine pokreta (1919. i 1920.) i veliki finale koji je rezultirao osnutkom Hrvatske starokatoličke crkve. Prikazana je Bauerova okružnica iz 1924. i knjižica Stjepana Bakšića koji ih karakterizira kao "ženoborce".

Rad naslovljen *"In te, Domine, speravi" (Ps 30,2) (753-764)* potpisuje Mario Cifrak, a u njemu donosi povijesnu pozadinu izbora biskupskog gesla Alojzija Stepinca, onodobnu recepciju gesla, tj. "lozinke", i kasnije Stepinčevo učestalo navraćanje na nju u značajnim životnim trenucima. Zaključak donosi autorovo objašnjenje biblijske teološke poruke koju pronalazimo u recima što ih je Stepinac odabrao kao svoje mladomisničko geslo (Gal 6,14), a kasnije biskupsko (Ps 31 /30/, 2).

Posljednji rad ovog dijela zbornika i posljednji rad u zborniku potpisuje Anto Barišić koji u svojem radu *Služba provincijala Tomislava Šagija u Ilirskoj kapucinskoj provinciji 1955. – 1958. (765-811)* predstavlja čitatelju plod istraživanja arhivskih izvora koji se odnose na mladog provincijala (u trenutku izbora Šagi je imao svega 32 godine). Upoznati smo s tadašnjim stanjem provincije, s recepcijom njegovog izbora, s brigom koju je mladi provincijal posvetio odgoju pitomaca, teološkom studiju, razvijanju pastoralne djelatnosti posredstvom pučkih misija i njegovanju liturgijskog i duhovnog života Provincije.

Vatroslav Siketić